

Др Марко ФИЛИЈОВИЋ*
Факултет безбедности Универзитета у Београду
Доц. др Ивица ЂОРЂЕВИЋ
Факултет безбедности Универзитета у Београду

UDK – 556.166 : 355.58 (497.11)
Прегледни научни рад
Примљено: 12.11.2014.

Утицај „мајских поплава“ на стање људске безбедности у Републици Србији

Апстракт: Уочавајући нове облике угрожавања безбедности и антиципирајући развој догађаја након пада Берлинског зида, истраживачи Програма за развој Уједињених нација су, сада већ давне 1994. године, предложили алтернативни концепт безбедности под називом људска безбедност. Померајући фокус при анализи стања безбедности са државе на универзалне проблеме свих грађана света, аутори поменутог концепта су идентификовали седам димензија релевантних за одређење стања безбедности, односно небезбедности на одређеном простору. Те димензије су: економска безбедност; безбедност хране; безбедност здравља; еколошка безбедност; лична безбедност; безбедност заједнице и политичка безбедност.

Случај прошлогодишњих мајских поплава у Републици Србији даје прилику да се путем аналитичког оквира датог у концепту људске безбедности утврде системски недостаци који су утицали на обим страдања и висину штета на погођеним просторима. Такође, могуће је путем седмодимензионалног модела извршити анализу утицаја поплава на безбедност грађана који живе на просторима које су у мају 2014. године погодиле поплаве. Поплавни талас је несумњиво вишеструко угрозио безбедност грађана, а због ограниченог простора аутори су акцентирали оне аспекте људске безбедности у оквиру којих су негативни ефекти поплава најиндикативнији.

Кључне речи: људска безбедност, (мајске) поплаве, Република Србија.

Увод

Пад Берлинског зида се узима као симболични тренутак нестајања биполарне светске структуре и окончање епохе хладног рата у међународним односима. Ослобођена интелектуална енергија и позити-

* E-mail: mfilijovic@yahoo.com

вна очекивања код хуманиста исказивана су кроз разна научна и уметничка дела која су обележила почетак 90-их година прошлог века. У сфери безбедности најзначајнија публикација, у датом контексту, је извештај о људском развоју UNDP за 1994. годину (UNDP, 1994). Експертски тим ангажован за писање поменутог извештаја уочио је глобалне трендове и ефекте продора капитализма на простор некадашњег источног блока. Испоставило се да губљење моћи државних институција и јачање профитно оријентисаних центара моћи представља један од највећих безбедносних изазова након пада Берлинског зида. Ефекти тзв. транзиције, али и дешавања на глобалном простору, показали су да неконтролисана глобализација угрожава достигнуте стандарде у сфери људских права, квалитета живота и животног окружења. Тај процес није карактеристичан само за неразвијене и источне земље, већ се његови ефекти уочавају и у земљама развијеног света. Под притиском рационализације западне земље су се одрекле достигнућа државе благостања, капитал је одлазио из развијеног света не само због јефтине радне снаге у неразвијеним земљама, већ и због нижих стандарда у области заштите животне средине. Препознавши наведене процесе као велике безбедносне изазове аутори извештаја UNDP дали су аналитички оквир базиран на седмодимензионалној матрици која може да квантификује стање безбедности грађана независно од простора и система у коме живе. Економске прилике, квалитет здравственог система, поштовање људских права, стање животног окружења, стање политичког система, лична безбедност и квалитет образовања су елементи на основу којих може да се објективно утврди стање квалитета живота људи на неком простору, и на основу резултата анализе предвиди могући ток догађаја. Свака од наведених димензија може да се анализира уз мноштво индикатора и тиме се објективизира ситуација ослобођена политичких и/или идеолошких елемената. Политика и идеологија се у датом контексту могу појавити само као саставни део анализе којом се долази до узрока проблема.

Поред неких традиционалних, развој друштва је довео и до појаве нових облика непредвиђених околности које угрожавају или онемогућавају правилно функционисање различитих система, терминолошки одређених као кризне ситуације (Даничић, Максимовић, 2014: 41). Сложени и бројни друштвени утицаји, као и постојање различитих аспеката третирања феномена безбедности, попут националне, људске (Ђорђевић, Кековић, 2011:80), економске (Илић, Праћа, 2012:114), социјеталне, енергетске, еколошке (Љуштина, 2009:167), корпоративне (Петровић, Синковски, 2012:86), и сл., генерисали су нове приступе у сфери кризног менаџмента.

Синтагма људска безбедност је искоришћена како би се нагла-сио фокус концепта на грађанина супротно дотадашњој доминантној парадигми у којој је на првом месту статус институција и контрола територије државе. Циљ је био да се скрене пажња на глобалне фено-мене који се рефлектују на животе свих грађана глобалног друштва у настајању. Значај новог приступа је у чињеници да се скреће пажња на глобалну повезаност проблема грађана независно од њиховог држа-вљанства, геополитичке локације или припадности раси, односно вери. Конструкција седмодимензионалног модела са сетом индикатора за сваку од области доприноси јаснијем сагледавању корена проблема савремене цивилизације. Треба напоменути да аутори извештаја ни на који начин не оспоравају улогу постојећих институција класичног државног апарата у области безбедности. Једино што се инсистира на јединству интереса грађана и институција, односно носилаца система власти. То практично значи да на територијама држава где постоји демократска контрола рада институција и јединство између интереса властодржаца и грађана чије интересе они заступају можемо говорити о достигнућу највишег могућег степена безбедности. Када кажемо највиши могући степен, онда мислимо и на утицај фактора који не зависе само од унутрашњих прилика као што је геополитичка позиција, умешаност спољних фактора итд.

Неконтролисана глобализација привредних токова је умногоме допринела да се локалне институције система инструментализују за потребе интереса крупног капитала, а да грађани остану изложени негативним ефектима тог процеса. Поред разбијања јединства између институција и грађана, технолошка глобализација је драстично поте-нцирала еколошке проблеме због прекомерног емитовања загађујућих супстанци у животну средину. Сељење прљавих технолошких процеса из развијених у неразвијене земље није представљало само физичко пре-сељење производних процеса и радних места. Руковођени максими-зацијом профита као јединим мерилом успеха, транснационалне компа-није (ТНК) су максимално злоупотребљавале инфериоран положај институција земаља домаћина њихових испостава. Непоштујући ионако ниске стандарде у области заштите животне средине неразвијених земаља, ТНК погоршавају еколошку слику у непосредном окружењу својих погона, али и доприносе убрзању глобалног испољавања ефеката стаклене баште. Феномен глобалног отопљавања мења климатске услове и доводи до елементарних непогода катаклизмичких размера.

Поплаве представљају веома специфичну претњу људској безбедности.¹ Иако се према концепту људске безбедности у начелу сврставају у категорију претњи које угрожавају *безбедност животне средине*, њихов негативни ефекат је вишеструк. Нажалост, осим деградације локалних екосистема, није редак случај да поплаве узрокују и губитак људских живота, миграције, загађење пијаће воде и појаву вирусних и других болести, као и девастацију обрадивог земљишта, привредне и саобраћајне инфраструктуре, али и других природних и материјалних добара неопходних за несметан друштвено-економски развој. Другим речима, поплаве неповољно утичу на многе аспекте живота и деловања људи, па као такве, осим еколошкој, представљају претњу и економској, личној и здравственој безбедности.

Утицај (мајских) поплава на стање људске безбедности у Републици Србији

Поплаве у Републици Србији из маја 2014. године последица су обилних падавина које је изазвало поље ниског ваздушног притиска (тзв. Ивет) које се формирало изнад Јадранског мора. Обилне падавине довеле су до брзог и великог повећања нивоа великих река у Западној, Југозападној, Централној и Источној Србији, на Сави, Тамнави, Колубари, Јадру, Западној Морави, Великој Морави, Млави и Пеку. Велике падавине и пораст нивоа воде имале су три непосредна ефекта: 1) нагла плављења високог интензитета која су за последицу имала потпуно рушење кућа, мостова и делова путева; 2) повећани ниво воде је за последицу имао велике поплаве у урбаним деловима (нарочито у Обреновцу) и у руралним крајевима, и 3) повећан проток подземних вода довео је до стварања бројних клизишта (око Крупња и Бајине Баште). Укупно гледано, поплаве су погодиле око 1,6 милиона људи који живе у 38 општина и градова смештених углавном у Централној и Западној Србији, док су два града и 17 општина тешко погођени (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:9-10). При томе, 32.000 људи је привремено евакуисано, а 57 особа је изгубило живот (<http://sindikativtrogasaca.org.rs/7815-mup-poplave-odnele-57-zrtava-evakuisano-32-000-ljudi/> 28. 11. 2014).

За детаљнији преглед стања безбедности људи након мајских поплава у угроженим подручјима Републике Србије потребно је извршити одговарајућу анализу у оквиру раније поменутих димензија

¹ Поплаве су практично постале уобичајена природна катастрофа широм света. Према подацима УН, 2002. године забележене су 44 велике поплаве у свету, у поређењу са 20 земљотреса, 16 тајфуна/циклона/оркана, пет клизишта и три велика шумска пожара (Према: *Стање људске безбедности у Србији*, 2006:116).

(економска безбедност, еколошка безбедност, здравствена безбедност...). На тај начин добио би се прецизнији увид о утицају ове елементарне непогоде на различите аспекте људске безбедности.

Утицај поплава на економске аспекте безбедности

Сагледавање економских прилика са становишта безбедности људи након поплава захтева анализу базирану на следећим параметрима: утицај природне катастрофе на бруто домаћи производ (БДП), утицај природне катастрофе на фискалну позицију и утицај природне катастрофе на платни биланс. Како се наводи у извештају о процени потреба за опоравак и обнову последица поплава, који је израдио тим експерата из ЕУ, УН и Светске банке (СБ), процењује се да су поплаве досегле вредност од 2,7% БДП-а у штетама и 2% БДП-а у губицима у 2014. години. Приказано у новцу, на основу анализе стања из јуна месеца, у 24 најугроженије општине штета и губици процењени су на 1.525 милиона евра, од којих 885 милиона евра (57% укупних штета и губитака) представља вредност уништених материјалних добара, док се 640 милиона евра (43% од укупног износа) односи на губитке у производњи. Ако се у обзир узму и остале погођене општине, укупан износ штета и ефекти поплава пењу се на 1,7 милијарди евра. С обзиром да Република Србија спада у ред земаља у развоју, ови подаци су прилично забрињавајући, не само на краћи, већ и на средњи рок. Према поменутом извештају, процењено је да ће услед поплава реални раст БДП-а у 2014. години бити мањи за 1%. Као резултат тога, очекиван је пад привредних активности у Србији за 0,5% у односу на почетне вредности пре поплава на основу којих је пројектован позитиван раст од 0,5%. Аутори извештаја су закључили да ће поплаве ионако слабу привреду највероватније довести до рецесије. Поплаве стварају и додатни притисак на јавне финансије, уз повећање фискалног дефицита за преко 1,0% БДП-а. При томе, постоји велика вероватноћа да ће се трговински дефицит наћи под притиском, а предвиђа се и пораст дефицита текућег рачуна са основног 4,0% (пројекција пре поплава) на 5,1% БДП-а у 2014. години (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:120-123). Осим ових негативних макроекономских показатеља, секторска анализа ситуације у пољопривреди, енергетици и саобраћају након поплава такође је важна за утврђивање стања економске безбедности грађана Србије, а подаци о штети и губицима у наведеним областима доприносе потпунијем увиду у ситуацију.

Ефекти поплава у области пољопривреде

Када је реч о сектору пољопривреде, према доступним информацијама, поплављено је око 80.000 хектара пољопривредних површина (<http://bif.rs/2014/06/fren-uticaj-poplava-i-sanacije-steta-na-imovinu-bdp-i-fiskalni-deficit/#sthash.6Gm2AANI.6l0jYpil.dpbs> 27. 11. 2014), при чему се процењује да је овом елементарном непогодом погођено око 33.000 пољопривредника. Сматра се да је 11.943 хектара земље постало неупотребљиво за производњу током једне пољопривредне сезоне, а да је са отприлике 4.815 хектара земљишта потребно уклонити наплавине и наносе (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:22-23). Судаћи по томе да је у Србији засејано укупно три милиона хектара, процена је су поплаве директно утицале на смањење пољопривредне производње за око 2,5% (<http://bif.rs/2014/06/fren-uticaj-poplava-i-sanacije-steta-na-imovinu-bdp-i-fiskalni-deficit/#sthash.6Gm2AANI.6l0jYpil.dpbs> 27. 11. 2014). Већина биљних култура је у директној поплавној зони неповратно уништена, те због тога поједини аналитичари упозоравају да је раст цена хране у малопродаји у наредном периоду неминован, што ће се по аутоматизму одразити на инфлацију и смањење ионако мале куповне моћи становништва (http://www.agromedia.rs/vest.asp?vesti_id=193 27. 11. 2014).

У том погледу важно је истаћи да су највише страдале ратарске културе – кукуруз, соја и сунцокрет, као и ране врсте воћа – јагоде, малине, купине, и све врсте поврћа. Међутим, иако су поплаве уништиле велики број усева, такође се тврди да ће снабдевање тржишта Србије пољопривредно-прехранбеним производима у наредном периоду ипак бити стабилно, али се може очекивати смањење извоза (<http://glassrbije.org> 27. 4. 2014). Када је реч о губицима стоке, иако је релативно мали број грла уништен на укупном плану, губитак од неколико грла на нивоу једног домаћинства је ипак велики, посебно за старе људе који живе у изолованим областима (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:26). Осим неповољног стања у погледу економске безбедности ове групе људи, губитак стоке представља за њих негативан фактор и када је реч о безбедности хране, односно приступу храни.

Ефекти поплава на саобраћајну инфраструктуру

О стању саобраћајне инфраструктуре, рачунајући железничке и ауто-путеве, констатовано је да је оштећено укупно 945 км пута, а

поплавама је погођено и 307 мостова.² Путна мрежа стратешки је важна за несметано одвијање привредних процеса, тако да ће време потребно за њену потпуну санацију свакако одредити укупне привредне губитке. Треба истаћи да је санација у току, а да је већина путева адекватно реконструисана.

Утицај поплава на енергетски сектор

Обилне кише и поплаве које су затим уследиле имале су велики утицај и на стање енергетског система. Чак 110.000 потрошача било је погођено прекидима у снабдевању струјом у 28 општина које су биле угрожене поплавама. У периоду између 15. и 19. маја вода која се излила из корита Колубаре и њених притока Враничина и Пештан поплавила је отворене копове Западна Тамнава и Велики Црљен, као и Поље Б и Поље Д у басену рудника Колубара. Велики део мреже за снабдевање такође је био погођен поплавама, као и мрежа за пренос, мада у мањој мери (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:48). Несметан рад сада је успостављен у скоро свим коповима, па се производња и снабдевање енергијом одвија у складу са потребама.

Осим поменутог, кретање стопе запослености, тј. незапослености у подручјима угроженим поплавама такође представља важан фактор стања економске безбедности. У том смислу, подаци говоре да је приближно 84.298 људи који су радили у предузећима и у сектору пољопривреде изгубило свој доходак због катастрофе. Сем тога, велики део запослених суочио се са ризиком губитка посла због тога што послодавци нису били у могућности да исплаћују њихове плате.³ Због ланчане реакције угрожене општине имају смањене приходе од локалних пореза, што негативно утиче на њихову способност да пруже услуге грађанима и привреди, нарочито оне најпотребније. Уколико се ова стагнација настави, постоји вероватан ризик од драматичног повећања броја људи којима су потребне услуге социјалног збрињавања. У вези с тим, корисно је истраживање рађено на основу статистичких података о нивоу прихода и условима живота (*Statistics on Income and Living Conditions – SILC*) за 2013. годину. Експертски тим састављен од представника ЕУ, УН и СБ симулирао је ефекте поплава на сиромаштво према процени губитака радних места у пољопривреди и другим секторима. Резултат је да ефекат достиже 1,7 процентног поена

² Општа штета на свим мостовима углавном је на потпорним стубовима, јер мостови нису пројектовани за тако велике количине повратних токова вода (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:90-91).

³ Процене појединих аналитичара су да ће непосредни губици у области индустрије, трговине и услуга бити 41.327 радних места.

у повећању сиромаштва на националном нивоу, што је еквивалентно броју од 125.000 људи.⁴ За Републику Србију, у којој је стопа незапослености готово двоструко већа него у земљама ЕУ (<http://www.vesti-online.com/Vesti/Ekonomija/420716/Alarmantno-U-Srbiji-770000-nezaposlениh> 28. 11. 2014), ови подаци делују у најмању руку забрињавајуће.

Табела 1. Процена укупне вредности штете и губитака које су изазвале поплаве
Ефекти поплава изражени у милионима евра

	Штета	Губици	Укупно
Социјални	234,6	7,1	241,7
Становање	227,3	3,7	230,9
Образовање	3,4	0,1	3,5
Здравство	3,0	2,7	5,7
Култура	1,0	0,6	1,6
Производни	516,1	547,6	1.063,6
Пољопривреда	107,9	120,1	228,0
Производња	56,1	64,9	121,0
Трговина	169,6	55,2	224,8
Туризам	0,6	1,6	2,2
Рударство и енергетика	181,9	305,8	487,7
Инфраструктура	117,3	74,8	192,1
Саобраћај	96,0	70,4	166,5
Комуникације	8,9	1,1	10,0
Водоснабдевање и чистоћа	12,4	3,2	15,7
Општи проблеми	17,2	10,6	27,9
Животна средина	10,6	10,1	20,6
Управљање	6,7	0,6	7,2
Укупно	885,2	640,1	1.525,3

Извор: *Извештај о процени потреба за опоравак и обнову од последица поплава – Поплаве у Србији 2014*, (2014). Београд, стр. 17.⁵

Ефекти поплава на животну средину

Поплаве нису утицале само на економску безбедност људи, последице које су имале по *безбедност животне средине* такође су веома изражене. Анализе земљишта које су спровеле надлежне службе показују да је ниво тешких метала углавном испод максималних дозвољених вредности за пољопривредно земљиште, али на неким локалитетима је присутан висок ниво никла и хрома. Постоји бојазан да

⁴ Треба истаћи да је утицај значајно већи када се посматрају поједини региони. Нпр., у Шумадији и Западној Србији се, према истраживању, сиромаштво повећава за 4,1 процентни поен, а у Јужној и Источној Србији за скоро 2 процентна поена (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:143, 130, 132-133).

⁵ Треба напоменути да се услед заокруживања неких цифара ставке под „Укупно“ не поклапају увек.

у угроженим областима у којима се гаји лиснато поврће, као што су зелена салата и кељ, може доћи до контаминације, па је у том смислу потребно благовремено уклонити наслаге и наносе муља. Иако се, генерално, не сматра да је загађеност тешким металима проблем, ипак на територијама општина Чачак, Краљево, Смедеревска Паланка и Јагодина утврђена је повећана концентрација никла, олова и хрома, на неким локацијама и изнад максимално дозвољеног нивоа. На другим локалитетима, као што су Косјерић и Лозница, нађени су високи нивои олова и арсеника. Због тога су уведене рестрикције за врсте житарица које могу да се гаје и прописане су посебне мере за смањење загађења (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:25, 106).

Када је реч о исправности воде, према независним извештајима и извештајима надлежних органа, дошло је углавном до краткорочне контаминације површинских и подземних вода (изливањем канализације). Иако није забележена никаква акутна изложеност људи токсичним материјалима и опасном отпаду који су ослобођени поплавама, неколико загађених „кризних тачака“ ипак представља озбиљан ризик од локализоване хроничне изложености на средњи и на дужи рок. Нпр., попуштање бране од јаловишта у Столицама и акумулациони басен за одлагање отпадних материјала који је створен преливањем воде у депонију за одлагање отпада и рециклажу акумулатора Зајача, представљају забрињавајуће случајеве. Анализа воде потока Стира, директно низводно од отпада рудника Зајача, открила је да она садржи екстремно високе нивое арсеника и антимоно (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:108). Међутим, од свих случајева највише забрињава цурење јаловине са депоније рудника у Крупњу. Епидемиолози из лозничког Дома здравља истичу да је концентрација гвожђа у узорцима узетим у Костајничком потоку 290, концентрација олова 150, а бакра 95 пута већа од четврте класе воде, што озбиљно утиче на здравље људи. У суседној Коренити 80 најугроженијих домаћинстава већ четири месеца користи воду за пиће из цистерни, док воду са сопствених бунара не користе ни за стоку. У том крају, према наводима појединих медија, врбе, које су иначе веома отпорне, су почеле да се суше, а у води више нема живе рибе ни жаба. Што се тиче Јадра, он је у свом току од уливања Корените у Јадар, па све до Јелава, где се улива у Дрину, проглашен за воду ван класе. Због присуства антимоно и арсена, као и живе и олова у огромним количинама, река је добила сиву боју (<http://www.vesti-online.com/Vesti/Drustvo/437881/Od-majskih-poplava-teski-metali-zagaduju-okolinu-a-drzava-cuti> 29. 11. 2014). Оно што највише забрињава у овом случају јесте чињеница да је од поплава прошло више од пола године, а да овај проблем још увек није на адекватан начин решен.

Осим наведеног, огромну штету по екосистем представљају и настала клизишта, којих је, како се наводи у појединим извештајима, у 24 општине евидентирано 775.⁶ Покретање клизишта оголило је шумски покривач, нанело штету пејзажу и станишту дивљих животиња и загадило реке превеликим количинама седимената. У неким водотоковима, као што су Рогачица, Јадар и Сјерача, клизишта су делимично препречила водне токове и тиме утицала на квалитет воде, као и на станиште риба. Највећи број клизишта појавио се на простору општине Бајина Башта, а међу општинама које су најосетљивије налазе се Коцељева, Уб, Крупањ, Лозница, Мали Зворник и Љубовија (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:106-108).

Ефекти поплава по здравље грађана Републике Србије

Као што се може приметити, негативан утицај поплава на безбедност животне средине директно је повезан са здрављем људи. У том смислу треба истаћи да значајније појаве и ширења инфекција и заразних болести није било и да су надлежне службе током кризе реаговале на одговарајући начин. Немогућност приступа или отежан приступ објектима здравствене заштите трајао је само 2 – 4 дана у свим општинама. Још један фактор који је омогућио скоро стопроцентно функционисање здравствене заштите у периоду непосредно после повлачења поплавних вода (пошто су рашчишћени блато и отпад) је било изузетно успешно спровођење плана здравственог сектора за реаговање у ванредним ситуацијама у свакој од установа. Многи су изместили опрему и санитарни материјал на више спратове или су их уклонили из објекта на сигурније место. Број пацијената у угроженим установама после поновног отварања остао је у оквиру просека. Једини изузетак у погледу поновног пружања услуга у матичним објектима јесте одељење за дијализу у Обреновцу будући да је сва опрема за дијализу била уништена. Међутим, здравствене институције су реаговале брзо и организовале превоз тих пацијената до Београда како би добили одговарајућу здравствену негу (*Поплаве у Србији 2014*, 2014:70). Па ипак, говорећи са аспекта здравствене безбедности, експерти истичу да кризе као што је ова често имају кумулативни ефекат. Наиме, није редак случај да већина оних који прођу кроз трауматична искуства у периоду после окончања кризе има потешкоћа да се врати у своје уобичајено стање. У појединим случајевима симптоми могу знатно да се погоршају и да битно измене функционисање особе, па је зато веома важно да се након трауматичних искустава (посебно у првим недељама)

⁶ Према неким проценама укупан број клизишта у свим погођеним општинама је већи од 3.000.

угроженима пружи адекватна психолошка прва помоћ која се базира на обезбеђивању осећаја сигурности, умиривању, обезбеђивању осећаја сопствене ефикасности и ефикасности заједнице, промовисању повезаности и уливању наде.⁷

Закључак

Као што се из наведеног може видети, мајске поплаве су имале веома снажан и негативан утицај на безбедност грађана Републике Србије. Безбедност људи на поплавленим просторима угрожена је у свих седам димензија по методологији UNDP. Негативне безбедносне рефлексије не односе се само на грађане који су били директно погођени поплавама – дакле у поплавним подручјима – већ и на оне који се налазе на широј територији Републике Србије.

Економски аспект анализе показао је да се због акумулираних ефеката читава нација суочава са проблемима насталим негативним утицајем ове елементарне непогоде. Осим што су угрозиле безбедност животне средине, директно или индиректно, поплаве су угрозиле и здравље и животе људи. Најтрагичнији податак у том смислу јесте губитак људских живота – у овом конкретном случају 57 лица је изгубило живот. Зато је важно нагласити да суочавање са оваквим кризама (које ће, како наводе експерти, у наредном периоду бити све учесталије) треба пре свега да изгради свест о одговарајућем деловању, не само у току кризе, већ и пре њеног појављивања, односно у посткризном периоду.

За оне који су остали без својих домова и извора прихода, односно грађанима чије је здравље директно угрожено, веома је важно пружити одговарајућу подршку. Осим средстава потребних за обнову оштећених домова и пружања помоћи за обнову привредне

⁷ У оваквим случајевима можемо рећи да особа има посттрауматски стресни поремећај. Почетак прати трауму са латентним периодом који се креће у распону од пар недеља до неколико месеци. Ако су присутни предиспонирајући фактори, као што су црте личности (нпр. компулзивна, астенична) или претходно постојање неуротског поремећаја, могу снизити праг за развој синдрома или агравирати његов ток. Типични симптоми укључују епизоде поновљеног преживљавања трауме у наметљивим сећањима (flashback), сновима или ноћним морама, које се јављају на перзистирајућој основи „утрнулости“ или емоционалне тупости, одвојености од других људи, нереаговања на околину, анхедоније. Обично постоји и стање вегетативне пренадражености са хипервигилношћу, појачаном реакцијом уплашености и несаницом. Анксиозност и депресија су често удружени са наведеним симптомима, а и суицидалне идеје нису ретке. Ток је флукутирајући, али се опоравак може очекивати у већини случајева. У неком проценту случајева обољење може да поприми хроничан ток кроз више година и да пређе у трајне промене личности (<http://www.dzpancevo.org/psiholoski-uticaj-elementarnih-nepogoda> 29. 11. 2014).

инфраструктуре и производње, потребно је обезбедити приступ безбедној храни и води и уклонити из њиховог окружења токсичне материје које им, због изложености, осим на краћи рок, могу угрозити здравље и на средњерочном и дугорочном плану. Иако су надлежни ограничили у већини случајева одреаговали ефикасно и одговорно, треба истаћи да је на неким локалитетима, као што је нпр. Крупањ, ванредна ситуација забрињавајуће дуго трајала.

Институције Републике Србије суочиле су се, у датим околностима, са конкретном ситуацијом у складу са својим техничким и финансијским могућностима. Свеобухватна анализа проблема морала би да обухвати и глобални контекст проблема са којима се суочава наша заједница. Имајући у виду аналитички потенцијал концепта људске безбедности који је наведен као аргумент у прилог његове примене предлажемо да се изврши форензичка анализа стања ситуације уочи елементарних непогода. Детаљна анализа би могла да пружи егзактне показатеље на основу којих се може утврдити у којој мери су поплаве дошле као резултат утицаја природних околности, односно у којој мери су узроци системске природе. Било би добро доћи до одговора на питања у вези са одговорношћу локалних самоуправа, имајући у виду њихове законске обавезе; какав је утицај приватизације на стање приобаља наших река; да ли можемо да повежемо континуирану непланску сечу шума на простору Републике Србије са обимом поплава; која је одговорност урбаниста и комуналних инспекција имајући у виду градњу објеката непосредно уз обалу и претварање канала у депоније; колико су грађани кроз институције система оспособљени да препознају опасност и да благовремено реагују када до ње дође?

Искуства Републике Србије са мајским поплавама показују да промене климатских услова изазивају ефекте са чијим последицама државе појединачно нису у стању да се суоче. Показало се да чак и на нивоу региона није било довољно снаге и средстава, него су морали да интервенишу тимови и са других географских простора. Догађаји попут мајских поплава потврђују глобалну повезаност и потребу за изградњом институција које би решавале проблеме на глобалном нивоу. Свакако да није мудро градити систем тако да се само суочава са последицама, треба деловати превентивно и предузети све мере како би се узроци на време отклонили. Систем раног упозорења,⁸ који је саставни део концепта људске безбедности, уз одговарајућу методологију примене даје могућност да се узроци проблема на време идентификују и решавају.

⁸ Систем је замишљен тако да на основу индикатора стања у свакој од седам димензија људске безбедности можемо да утврдимо узроке постојећих проблема и предвидимо могући развој догађаја.

Литература

1. *Alarmantno: U Srbiji 770.000 nezaposlenih!*, (23. 2. 14). VestiOnline, <http://www.vesti-online.com/Vesti/Ekonomija/420716/Alarmantno-U-Srbiji-770000-nezaposlenih> доступан 28. 11. 2014.
2. Arsić, M., Brčerević, D., (2014). *FREN: Uticaj poplava i sanacije šteta na imovinu, BDP i fiskalni deficit*, *Biznis & Finansije*, <http://bif.rs/2014/06/fren-uticaj-poplava-i-sanacije-steta-na-imovinu-bdp-i-fiskalni-deficit/#sthash.6Gm2AAHI.610jYpil.dpbs> доступан 27.11.2014.
3. *Human Development Report*, (1994). UNDP New York – Oxford: Oxford University Press.
4. Даничић, М., Максимовић, Г., (2014). *Профилисање менаџера безбједности за управљање кризним ситуацијама*, *Безбедност*, год. 51, број 1, Београд, стр. 41-57.
5. Ђорђевић, И., Кековић, З., (2011). *Концепт људске безбедности – алтернатива или нужност*, *Безбедност*, год. 53, бр. 2, Београд, стр. 90-115.
6. Иванчевић, Ј., (недатирано). *Психолошки утицај елементарних непогода (поплава) на људе*, Дом здравља Панчево, <http://www.dzpancevo.org/psiholoski-uticaj-elementarnih-nepogoda> 29.11. 4201.
7. Илић, Б., Праћа, Н., (2012). *Безбедносни аспекти еколошке економије*, *Безбедност*, год. 54, бр. 2, Београд, стр. 114-134.
8. Љуштина, А., (2009). *Угрожавање еколошке безбедности недозвољеном трговином биљним и животињским врстама*, *Безбедност*, год. 51, бр. 1-2, Београд, стр. 167-179.
9. *MUP: Poplave odnele 57 žrtava, evakuisano 32.000 ljudi*, (9. 7. 2014). *Sindikatski vatrogasaca Srbije*, <http://sindikatski.vatrogasaca.org.rs/7815-mup-poplave-odnele-57-zrtava-evakuisano-32-000-ljudi/> доступан 28. 11. 2014.
10. *Od majskih poplava teški metali zagađuju okolinu, a država ćuti*, (1. 10. 2014). VestiOnline, <http://www.vesti-online.com/Vesti/Drustvo/437881/Od-majskih-poplava-teski-metali-zagaduju-okolinu-a-drzava-cuti> доступан 29. 11. 2014.
11. Петровић, Л., Синковски, С., (2012). *Корпоративна безбедност – основе заштите бизниса и предузетништва*, *Безбедност*, год. 54, бр. 3, Београд, стр.86-110.
12. *Поплаве у Србији 2014 – Извештај о процени потреба за опоравак и обнову последица поплава* (2014: 9-10, 17, 22-23, 25-

- 26, 48, 70, 106-108, 120-123), (Европска унија, Уједињене нације, Светска банка), Влада Републике Србије, Београд.
13. ПКС: *Пољопривреда и инфраструктура претрпеле највећу штету у поплавама*, (2014). Међународни радио Србија, <http://glassrbije.org/> доступан 27. 4. 2014.
 14. *Stanje ljudske bezbednosti u Srbiji, Izveštaj za 2005-2006*, (2006). Fond za otvoreno društvo, Beograd.
 15. *Zbog poplava rast cena poljoprivrednih proizvoda i smanjene izvoza*, (16. 5. 2014) AgroMedia, http://www.agromedia.rs/vest.asp?vesti_id=193 доступан 27. 11. 2014.

Impact of "May" Floods on State of Human Security in the Republic of Serbia

Abstract: *Upon recognizing new forms of security threats and foreseeing the events following the fall of the Berlin Wall, the researchers of the United Nations Development Program suggested, in 1994, an alternative approach to the concept of security and named it human security. Shifting the focus in their analysis of the security from the state security to the universal security problems of the entire world population, the authors of the concept previously mentioned have defined seven features relevant to the determination of the security level or the lack of it in some areas. Those features are as follows: economic security; food security; health security; environmental security; personal security; security of the community and political security.*

The situation with the flooding in the Republic of Serbia in May 2014 provided an opportunity to use an analytical approach within the concept of human security in order to determine the flaws of the system which contributed to the severity in terms of lives lost and damage in property in flood struck areas. It is also possible to analyze the impact of the flooding upon the security of the people residing in the flood struck areas by using the seven-feature model. The flood has without a doubt challenged the security of the people in a multitude of ways, and due to the limited space the authors have focused on the aspects of human security which proved to have borne the most negative effects of the flooding.

Key words: *human security, (May) flooding, The Republic of Serbia*